

Kommunal- og distriksdepartementet
Postboks 8112 Dep
0030 OSLO

Vår ref.
23/2104 - 2

Deres ref

Dato
12.10.2023

LDO sine innspill til den årlige stortingsmeldingen om samisk språk, kultur og samfunnsliv

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) viser til ønske om innspill fra Helse- og omsorgsdepartementet og Kommunal- og distriksdepartementet til den årlige stortingsmeldingen om samisk språk, kultur og samfunnsliv, som i 2024 skal handle om folkehelse og levekår i samiske områder.¹

Om LDO

Likestillings- og diskrimineringsombudet har som mandat å arbeide for likestilling og mot diskriminering på grunnlag av kjønn, graviditet, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og alder.

Videre har LDO et tilsynsansvar med at norsk rett og forvaltningspraksis er i samsvar med de forpliktelsene Norge har etter FNs rasediskrimineringskonvensjon (CERD), FNs kvinnediskrimineringskonvensjon (CEDAW) og FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

LDO skal også bidra til bevisstgjøring og være en pådriver for endring i holdninger og atferd.

¹ <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/hvordan-fremme-folkehelse-og-levekar-i-samiske-omrader-vi-ber-om-innspill/id2990972/>

Innspill

LDO sitt innspill tar opp forebyggende og oppfølgende tiltak mot rasisme og samehets, et aktivt likestillingsarbeid i offentlig sektor og tiltak mot vold i nære relasjoner.

Effektive tiltak mot rasisme og samehets

LDO er bekymret for hvordan rasisme og samehets påvirker helse og levekår i samiske områder. En av tre samer i Troms og Finnmark oppgir å ha opplevd diskriminering for å være samisk i løpet av de siste to årene². Rapporten *Sannhet og forsoning*³ avdekker en rekke personlige fortellinger om mobbing på bakgrunn av samisk etnisitet. Samer opplever også oftere nedsettende kommentarer⁴, og reindriftsutøvere synes særlig utsatt⁵. 95 prosent av respondentene i *Unge samers psykiske helse*⁶ fra 2021 opplever at folk har fordommer mot samer, og ifølge en ny rapport⁷ fra Amnesty International Norge er hver fjerde ytring om samer på Facebook negativ.

Rasisme og hets mot den samiske befolkningen må følges opp med både forebyggende og oppfølgende tiltak. Sannhets- og forsoningskommisjonens tiltak for kunnskap og formidling bør følges opp med konkrete politiske satsninger for et generelt kunnskapsløft. Ytringsfrihetskommisjonens tiltak⁸ for å motvirke hat og diskriminering overfor urfolk og minoriteter inkluderer å øke synligheten om og kunnskap om samer og det samiske i skolen. Det er viktig at også videreutdanning av nåværende lærere blir prioritert for å effektivt kunne gjennomføre målet om kompetanseheving i skolen. Videre må skoleansatte ha kompetanse til å avdekke rasisme og hets og vite hvordan de skal reagere og håndtere det når det skjer.

Av tiltak for å følge opp nåværende rasisme og samehets trenger man gode varslingsrutiner og god oppfølging med samisk kulturkompetanse. Personer som melder inn diskrimineringssaker, hets, trakassering eller hatkriminalitet på bakgrunn av samisk etnisitet bør bli møtt med samisk kulturkompetanse i møte med klageinstanser for å kunne øke tilliten mellom den samiske befolkningen og disse

² Folkehelseundersøkelsen i Troms og Finnmark: Tilleggsrapport om samisk og kvensk/norskfinsk befolkning. Rapport til Troms og Finnmark fylkeskommune. Utgitt av Senter for samisk helseforskning, UiT Norges arktiske universitet. April 2020

³ Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Rapport til Stortinget fra Sannhets- og forsoningskommisjonen. Avgitt til Stortingets presidentskap 01.06.2023 (s 620)

⁴ <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2584665/Erfaringer%2bmed%2bhatytringer.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

⁵ Reindriftas hverdag fra 2018. Rapporten er ikke offentlig tilgjengelig, men kan fås ved å kontakte oppdragsgiverne eller Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus (SANKS)

⁶ https://mentalhelseungdom.no/wp-content/uploads/2021/03/Miha_Unge_samers_psykiske_helse_rapport_digital.pdf

⁷ Negative holdninger og stereotyper om samer på Facebook (2023) fra Analyse og Tall, på vegne av Amnesty International Norge

⁸ NOU 2022: 9 s 108 – 109

instansene. Av erfaring ser vi at det er få samer som kontakter LDO for å juridisk veiledning ved opplevd rasisme og diskriminering, og etter initiativ fra Sametinget jobber vi for å få på plass et mer tilpasset og tilgjengelig veiledningstilbud til den samiske befolkningen. Det forutsetter imidlertid ressurser til å kunne få dette på plass.

Aktive likestillingstiltak i offentlig sektor

Etter likestillings- og diskrimineringsloven § 24 har hele offentlig sektor en plikt til å jobbe aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering i all sin virksomhet. Aktivitetsplikten gjelder for alle diskrimineringsgrunnlagene i likestillings- og diskrimineringsloven § 6, og inkluderer dermed aktive tiltak for likestilling for den samiske befolkningen.

En rapport⁹ fra Norges institusjon for menneskerettigheter viser at det generelle kunnskapsnivået om samer er lavt blant nordmenn. Rapporten *Sannhet og forsoning* viser til at problematiske møter med offentlig forvaltning er en vanlig erfaring i den samiske befolkningen, blant annet ved at samiske rettigheter ikke blir realisert eller at samiske områder eller personer blir nedprioritert¹⁰.

Ansatte i offentlig sektor må ha kunnskap og kompetanse til å kunne gi den samiske befolkningen et likeverdig tjenestetilbud som den norske befolkningen. Dette inkluderer kunnskapsrike skoleansatte og pedagoger som kan oppfylle kompetansemålene i LK20 og ivareta samiske elever i klasserommet på lik linje med norske elever, helsepersonell og sosialarbeidere med samisk språk- og kulturkunnskap og et hjelpeapparat som har kompetanse på å håndtere stress og traumer fra opplevd rasisme og diskriminering. Språklig tilrettelegging gjennom oversetting av offentlige dokumenter, bruk av tolketjenester og samiskspråklige ansatte vil også bidra til å styrke likeverdigheten i det offentlige tilbudet for samiskspråklige.

Vold i nære relasjoner

Det er viktig å følge opp arbeidet mot vold i nære relasjoner i samiske samfunn ved at alle tiltakene i kapittel fire i regjeringens handlingsplan *Frihet fra vold (2021-2014)* blir implementert og ved at arbeidet følges opp også etter planperioden. Når det gjelder forskningsbehov har LDO merket seg at det kan være behov for å forske på hvem utøverne er, og gå ytterligere inn i årsakene til volden for å kunne forebygge bedre. Departementene bør drøfte med relevante samiske fagmiljøer, Sametinget og samiske organisasjoner om slik forskning trengs. Videre har LDO i møter med ulike samiske fagmiljøer fanget opp at det er ønske om å gjøre tilbudet til voldsutøvere mer tilgjengelig og kjent, og at det er behov for en hjelpetelefon på samisk der man

⁹ Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge. NIM-R-2022-006

¹⁰ Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Rapport til Stortinget fra Sannhets- og forsoningskommisjonen. Avgitt til Stortingets presidentskap 01.06.2023 (s 622)

kan være anonym, for eksempel ved å bygge ut VO-linjen med samisk språk- og kulturkompetanse.

Vennlig hilsen

Viljar Øren Eidsvik

Dokumentet er elektronisk godkjent, og gyldig uten signatur.